

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2015

YEARBOOK

2015

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2015
YEARBOOK

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот:

Проф д-р Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Виолета Димова
проф. д-р Јованка Денкова
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Нина Даскаловска
проф. д-р Махмут Челик
доц. д-р Ранко Младеноски
м-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

проф. д-р Јованка Денкова
проф. д-р Виолета Димова
проф. д-р Луси Караниколова
проф. д-р Толе Белчев
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Марија Кусевска
доц. д-р Нина Даскаловска
доц. д-р Марија Кукубајска
доц. д-р Драгана Кузмановска
виш лектор м-р Снежана Кирова
м-р Весна Коцева

Главен уредник

доц. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

доц. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
лектор м-р Биљана Петковска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“–Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph. D.
Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Violeta Dimova, Ph. D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph. D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Mahmut Celik, Ph.D.
Docent Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M. A.

Editorial staff

Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph. D.
Prof. Violeta Dimova, Ph. D.
Ass. Prof. Lusi Karanikolova, Ph. D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph. D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Marija Kusevska, Ph.D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Marija Kukubajska, Ph.D.
Docent Dragana Kuzmanovska, Ph.D.
Senior Lecturer Snezana Kirova, M.A.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Docent Svetlana Jakimovska, Ph.D.

Editor in chief

Docent Eva Gjorgjievska, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Lecturer Biljana Petkovska, M.A.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Stip
Faculty of philology
Krste Misirkov 10-A
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

д-р Марија ЛЕОНТИЌ ПОТЕКЛЮ, АДАПТАЦИЈА И СЕМАНИКА НА ТУРСКИОТ СУФИКС -лак /-лѝк/ (-lik, -lik, -luk, -lük) ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Marija LEONTIC, Ph. D. ORIGIN, ADAPTATION AND SEMANTICS OF THE TURKISH SUFFIX -лак /-лѝк/ (-lik, -lik, -luk, -lük) IN TURKISH AND MACEDONIAN LANGUAGE	11
Делфина ЈОВАНОВА НИКОЛЕНКО д-р Луси КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА СЕМАНИКАТА НА ЈАЗИКОТ ВО РУБРИКАТА „САКАМ ДА КАЖАМ“ ВО ДНЕВНИОТ ВЕСНИК „ВЕСТ“ Delfina JOVANOVA NIKOLENKO I Lusi KARANIKOLOVA – COCOROVSKA, PhD THE SEMANTICS OF THE LANGUAGE IN THE RUBRIC „SAKAM DA KAZAM“ IN THE DAILY NEWSPAPER „VEST“	21
д-р Јаготка СТРЕЗОВСКА д-р Билјана ИВАНОВСКА ЛИНГВИСТИЧКИ ОСВРТ КОН ТУЃИТЕ ЗБОРОВИ И ЗАЕМКИТЕ ВО СТРУЧНИОТ ЛЕКСИЧКИ ФОНД НА ЈАЗИКОТ д-р Jagotka STREZOVSKA, PhD д-р Biljana IVANOVSKA, PhD LINGUISTIC REVIEW TOWARDS FOREIGN AND LOANWORDS IN THE PROFESSIONAL LEXICAL LANGUAGE FOND.	29
м-р Наталија ПОП ЗАРИЕВА м-р Крсте ИЛИЕВ ВЛИЈАНИЕТО НА ИНТЕРНЕТОТ ВРЗ ЈАЗИЧНАТА КУЛТУРА, КОГНИТИВНИОТ И АКАДЕМСКИОТ РАЗВОЈ НА МЛАДИТЕ Natalija POP ZARIEVA Krstel ILIEV THE INFLUENCE OF THE INTERNET ON THE LANGUAGE CULTURE, THE COGNITIVE AND ACDEMIC DEVELOPMENT OF THE YOUNG	39
м-р Македонка ДОДЕВСКА д-р Веселинка ЛАБРОСКА ПРЕГЛЕД НА ЛЕКСИКАТА НА ОВЧЕПОЛСКИОТ ДИЈАЛЕКТ И НА СЛОВЕНЕЧКОГОРИШКИОТ (ГОРИЧАНСКИ) ДИЈАЛЕКТ СПОРЕД ПОТЕКЛОТО Makedonka DODEVSKA, Mr. Veselinka LABROSKA, Ph. D. THE REVIEW OF THE LEXICAL VOCABULARY OF THE OVCHE POLE DIALECT AND SLOVENIAN GORISHKI – GORICHANSKI DIALECT	47

д-р Билјана ИВАНОВСКА д-р Марија КУСЕВСКА д-р Нина ДАСКАЛОВСКА м-р Татјана УЛАНСКА д-р Лилјана МИТКОВСКА Моника ЦЕНОВА Викторија КРСТЕВСКА ПРОЕКТОТ „УЛОГАТА НА ЕКСПЛИЦИТНИТЕ ИНСТРУКЦИИ ЗА СТЕКНУВАЊЕ ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА ПРИ УЧЕЊЕТО АНГЛИСКИ И ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК“ И НЕГОВО ПРЕТСТАВУВАЊЕ	53
д-р Марија КУСЕВСКА УЛОГАТА НА МОДАЛНИТЕ ГЛАГОЛИ КАКО УБЛАЖУВАЧИ ВО АНГЛИСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Marija Kusevska USE OF MODAL VERBS FOR MITIGATION IN ENGLISH AND MACEDONIAN	61
д-р Светлана ЈАКИМОВСКА МЕТОДИ НА ТЕРМИНОЛОШКАТА РАБОТА Svetlana JAKIMOVSKA, Ph. D. TERMINOLOGY METHODS	71
д-р Даринка МАРОЛОВА д-р Драгана КУЗМАНОВСКА ПОВЕКЕЗНАЧНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК Darinka, MAROLOVA Dragana KUZMANOVSKA AMBIGUITY IN MACEDONIAN AND IN GERMAN LANGUAGE	81
Assist. Prof. Marija EMILIJА KUKUBAJSKA, PhD Tatjana Plievska, M.A. candidate A FABIAN SOCIETY, FRANKFURT SCHOOL: UTOPIA, DYSTOPIA, “REALITY”	91
Катерина, СТОЈАНОВСКА д-р Марија, КУСЕВСКА ПИЦИН И КРЕОЛСКИ ЈАЗИК Katerina, STOJANOVSKA Docent Marija, KUSEVSKA PhD. PIDGIN AND CREOLE LANGUAGE	103
м-р Марија КРСТЕВА м-р Драган ДОНЕВ ТЕМАТСКИТЕ ПРЕОКУПАЦИИ ВО „ДОЛГА ЦРНЕЧКА ПЕСНА“ НА РИЧАРД РАЈТ Marija Krsteva Dragan Donev THEMATIC PREOCCUPATIONS IN RICHARD WRIGHT’S „LONG BLACK SONG“	113

- д-р Ранко МЛАДЕНОСКИ
д-р Толе БЕЛЧЕВ
МАКЕДОНСКИ ПОЕМИ И ЕПОВИ ЗА НАЈСЛАВНИОТ МАКЕДОНСКИ КРАЛ
Ranko Mladenoski, Ph. D.
Tole Belcev, Ph. D.
MACEDONIAN POEMS AND EPICS ABOUT THE MOST FAMOUS
MACEDONIAN KING 119
- Пацка ТАСЕВА
д-р Толе БЕЛЧЕВ
ЕСТЕТСКАТА ФУНКЦИЈА НА СИМБОЛОТ ВО „БЕЛИ МУГРИ“ ОД РАЦИН
Paska TASEVA
Tole BELCEV, Ph. D.
AESTHETIC FUNCTION OF SYMBOLS IN “WHITE DAWNS” BY RACIN..... 131
- д-р Луси КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА
ПОРТРЕТИРАЊЕ ПРЕКУ ДЕСКРИПЦИЈА
(За портретите на Францка и Лојзе во романот
„На пругорнината“ од Иван Цанкар)
Lusi Karanikolova – Cocorovska, PhD
PORTRAYAL THROUGH DESCRIPTION
(About the portrayals of Francka and Lojze in the novel
“Na prugorninata“ by Ivan Cankar) 141
- Сања СПАСКОВА
д-р Толе БЕЛЧЕВ
НАРАТОРИТЕ И ФОКАЛИЗАТОРИТЕ ВО РОМАНОТ
„СМРТТА НА ДИЈАКОТ“ ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ
Sanja Spaskova
Tole Belcev, Ph. D.
NARRATORS AND FOCALIZERS IN THE NOVEL
‘THE DEATH OF THE NOVICE’ BY DRAGI MIHAJLOVSKI 151
- д-р Јованка ДЕНКОВА
ИЗМИСЛУВАЊЕ ИЛИ РЕАЛНОСТ НА ДЕТСКИОТ СВЕТ
Jovanka DENKOVA, Ph.D.
FANTASY OR REALITY OF THE CHILD’S WORLD 161
- д-р Ева ЃОРЃИЈЕВСКА
Canone inverso или за уметноста и бескрајот
(критички осврт на романот од Паоло Мауренсиг)
Eva GJORGJIEVSKA, PhD
Canone inverso or the art and the infinity
(Critical review on the novel of Paolo Maurenzig)..... 169
- Данче СТЕФАНОВСКА
д-р Толе БЕЛЧЕВ
НАРАТОРИТЕ ВО „ЌЕРКАТА НА МАТЕМАТИЧАРОТ“ ОД ВЕНКО АНДОНОВСКИ
Danche STEFANOVSKA
Tole BELCEV, Ph. D.
NARRATORS IN „THE DAUGHTER OF THE MATHEMATICIAN”
BY VENKO ANDONOVSKI 175

д-р Ева ЃОРЃИЕВСКА м-р Јована КАРНИКИЌ КАРЛО ГОЛДОНИ И РЕФОРМАТА НА ИТАЛИЈАНСКИОТ ТЕАТАР Eva GJORGJEVSKA, PhD Jovana KARANIKIKJ, MA CARLO GOLDONI AND THE REFORM OF ITALIAN THEATER	185
м-р Крсте ИЛИЕВ м-р Наталија ПОП ЗАРИЕВА ИСКУШЕНИЕТО И СПАСЕНИЕТО ВО СЕР ГАВЕЈН И ЗЕЛЕНИОТ ВИТЕЗ Krste ILIEV Natalija POP ZARIEVA TEMPTATION AND SALVATION IN SIR GAWAIN AND THE GREEN KNIGHT	191
м-р Милена РИСТОВА-МИХАЈЛОВСКА ЕДНО ДРАМСКО ЧИТАЊЕ НА БАЛКАНОТ ВО „СЛОВЕНСКИОТ КОВЧЕГ“ НИЗ БЕЛА, ЛИКОТ-НОМАД Milena RISTOVA-MIHAILOVSKA, MA DRAMA READING OF THE BALCAN PENINSULA IN ‘SLAV CASKET’ THROUGH BELA, THE NOMAD CHARACTER	197
Проф. д-р Луси КАРНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА ДЕСКРИПТИВНИТЕ „СЛИКИ“ ВО РОМАНОТ „СЕЛИДБИ“ ОД МИЛОШ ЦРЊАНСКИ Lusi KARANIKOLOVA – COCOROVSKA, PhD DESCRIPTIVE “PICTURES“ IN THE NOVEL “SELIDBI“ BY MILOS CRNJANSKI	207
м-р Биљана ИВАНОВА д-р Драгана КУЗМАНОВСКА м-р Снежана КИРОВА м-р Татјана УЛАНСКА ЗОШТО ДА СЕ УЧАТ СТРАНСКИТЕ ЈАЗИЦИ? Biljana Ivanova, M.A. Dragana Kuzmanovska PhD. Snezana Kirova M.A. Tatjana Ulanska M.A. WHY LEARNING FOREIGN LANGUAGES?	223
Магдалена БАТЕВСКА д-р Нина ДАСКАЛОВСКА ЗА КОМПЛЕКСНОСТА НА ИЗУЧУВАЊЕ НОВИ ЗБОРОВИ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ Magdalena BATEVSKA Nina DASKALOVSKA ON THE COMPLEXITY OF LEARNING NEW WORDS IN ENGLISH LANGUAGE INSTRUCTION	229

Марија КУЛАКОВА д-р Нина ДАСКАЛОВСКА ИНТЕГРИРАЊЕ НА МОДЕРНАТА ТЕХНОЛОГИЈА ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК Marija Kulakova Nina Daskalovska, Ph.D. INTEGRATING MODERN TECHNOLOGY INTO ENGLISH LANGUAGE TEACHING	239
м-р Марија Тодорова м-р Весна Коцева АНКСИОЗНОСТ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК Marija, Todorova Vesna, Kocева FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM ANXIETY	253
д-р Виолета ДИМОВА д-р Махмут ЧЕЛИК Умит СУЛЕЈМАНИ ИСТРАЖУВАЧКИТЕ МЕТОДИ И ТЕХНИКИ – ОСНОВЕН УСЛОВ ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА КОГНИТИВНАТА НАСТАВА ВО ПАРАЛЕЛНИТЕ СО ТУРСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК Violeta DIMOVA, Ph. D Mahmut CELIK, Ph. D Umit SULEIMANI RESEARCH METHODS AND TECHNIQUES – MAIN CONDITION FOR COGNITIVE EDUCATION IN CLASSES WITH INSTRUCTION IN TURKISH LANGUAGE	259
Анжела НИКОЛОВСКА ИНТЕГРИРАЊЕ НА ВОКАБУЛАРОТ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ Anzela NIKOLOVSKA INTEGRATION OF VOCABULARY INSTRUCTION INTO FOREIGN LANGUAGE TEACHING	265
д-р Билјана ИВАНОВСКА „BLENDED LEARNING“ КАКО МЕТОД ВО ИЗУЧУВАЊЕТО СТРАНСКИ ЈАЗИК ВО СТРУКА Biljana IVANOVSKA, Ph. D. BLENDED LEARNING“ AS A METHOD WHILE LEARNING A FOREIGN LANGUAGE	273

д-р Луси КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА¹

ПОРТРЕТИРАЊЕ ПРЕКУ ДЕСКРИПЦИЈА
(За портретите на Францка и Лојзе во романот
„На пругорнината“ од Иван Цанкар)

Резиме: Оваа статија се занимава со третман на ликовите, односно портретите на мајката Францка и синот Лојзе од романот „На пругорнината“ од Иван Цанкар. Станува збор за теориски приод кон овие категории, така што се прави разлика меѓу ликот и портретот, за потоа да се укаже на нивната поврзаност и (можна) произлезеност од описот, како засебен наративен ентитет. Всушност, бележите на ликовите до кои се доаѓа преку класичните постапки на портретирање упатуваат на цврстата поврзаност со дескрипцијата во овој роман.

Клучни зборови: *опис, лик, портрет (опис на лик), опишување, портретирање.*

Lusi Karanikolova – Cocorovska, PhD²

PORTRAYAL THROUGH DESCRIPTION
(About the portrayals of Francka and Lozje in the novel
“Na prugorninata“ by Ivan Cankar)

Summary: This article aims to portray the characters i.e. the portrayals of the mother Francka and her son Lozje, in the novel “Na prugorninata” by Ivan Cankar. It is a question of theoretical approach towards these categories, thus a difference between the character and the portrayal is being made in order to see their connection and (possible) emanation of the description as separate narrative entity. Indeed, the characters` traits, represented through a classical portraying method, imply the neat connection to the description in this novel.

Key words: *description, character, portrayal, portray.*

¹ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

² Goce Delcev University, Stip, Macedonia

1. Портрет

Портрет е опис на лик, начин на манифестација (=разоткривање) на ликот во текстот. Портретирањето (=описувањето на ликот) претставува начин на прикажување (=карактеризација) на битните својства на ликот.³ За

³ Аристотел разликува карактери и лица што дејствуваат: „Луѓето според своите карактери се вакви или онакви, а според дејствувањата среќни или обратно“. Ако фабулата е „душа на трагедијата“, „(...) на второ место се карактерите. Така е горе-долу и во сликарството: ако некој нешто би изнамачкал со најубави бои фрлајќи ги без никаков ред, помалку би го привлекол нашето внимание (допаѓање) отколку оној што би нацртал (една) слика само со бела боја (со креда)“. Аристотел, кој зборувајќи за карактерите ги има предвид оние подобрите, отколку просечните, имплицитно ја искажува потребата од сличност во претставувањето на ликот во литературата и сликарството. Зашто имено, тој треба да биде така опишан (=прикажан) што „би го привлекол нашето внимание.“ Карактерот на Аристотел има четири белези: „Прво и најважно е тие (карактерите) да се примерни. Еден човек ќе има некаков (определен) карактер, ако говорот или дејството негово покажува, како што е речено, некаква волја (намисла); тој ќе има добар карактер ако покажува добра волја (...) На второ место доаѓа условот кога карактерите треба да бидат прилични; зашто има на пример човек по карактер храбар, но не ѝ приличи воопшто на жена да биде храбра или страшна. На трето место доаѓа условот кога карактерот треба да биде соодветен (т.е. да ѝ одговара на реалноста) (...) А на четврто место дека треба да биде правилен (т.е. доследен) (...) да биде недоследен на доследен начин.“ (курз.Л.К). Она што според Аристотел е атрибут на ликот се однесува на потребата тој, ликот, да биде веројатен, т.е. можен, нешто што е релевантно на неговата филозофија на мимезисот.

Во својот описан концепт за ликот, Цветан Тодоров нуди неколку постапки што го артикулираат процесот на неговото портретирање: „Името на ликот кое ги најавува својствата што ќе му се припишат (загоа што личното име е идеална неописност). Тука може да се разликуваат алегориски во комедиите, евокации преку средината, ефект на поетскиот симболизам (...) Од друга страна, тие можат било да одржуваат чисто прагматички односи со ликот (...), било да се среќаваат како подразбрани во синтагматската каузалност на раскажувањето“. Тодоров разликува: „непосредна“ карактеризација, кога ликот се оформува преку: „готови“ информации од нараторот; податоци што за ликот ги соопштува друг лик/други ликови и „самиот јунак се опишува себеси“. „Посредната“ карактеризација според Тодоров е таква што „(...) кога му се паѓа на читателот да ги извлече заклучоците, да ги именува особеностите: било врз основа на дејства во кои се подразбира тој лик; било по начнот по кој тој ист лик (може да биде раскажувачот) ги забележува другите. Флобер ѝ даде систематичност на ваквата постапка: да се карактеризира лик преку некоја материјална подробност која ги има предвид (синегдотска карактеризација)“ (курз.Л.К.). Постапката на опишување лик преку карактеристични детали што ја промовира Флобер подразбира примена на таканаречената синегдотска операција, според чиј механизам делот „носи“ информации за целината и тоа често такви што имаат кардинално значење за портретот. Овој начин на портретизација разликува: „портретистички“ детаљ (терминот е на Венко Андоновски) со стожерно значење по однос на ликот и неговиот статус во раскажувањето. (Тогаш, синегдотската операција се реализира преку таканаречената од Мајкл Рајфатер постапка метонимиска реификација, кога: преку преку надворешниот, материјален детаљ се обезбедува „влез“ во внатрешната, ментална структура на ликот); потоа, „непотребен“ детаљ (терминот е на Ролан Барт), чија нефункционална функционалност се сведува на предизвикување впечаток на стварност во текстот. Овој вид подробност е одговорен за обезбедување веројатност на ликот, за тоа дека тој можел да биде таков каков што е опишан. Последниот модел на портретирање што го предлага Цветан Тодоров се однесува на „(...) користењето амблем (...) во улога на разликувачки признак“. Станува збор за „(...) предмет кој му припаѓа на лик, начин на облекување, зборување, место во кое се живее, тоа се работи кои секогаш се споменуваат кога се оценува ликот (...) Тоа е

претставувањето на човечкиот лик во литературата, класичната естетика, во согласност со своите општи начела се залагала за „(...) нагласување на општото, типичното и идеалното“ (Recnik književnih termina, 1985). Портретот имплицира уреденост на партиципиентите во сопствениот поредок. Портретот го „владее“ ликот не само како субјект, односно објект на наративниот дискурс: во устројството на портретот ликот е изложен на повеќе точки на гледање. Информациите за него доаѓаат од различни страни: директно-од името на ликот; преку раскажувачот, друг лик или други ликови и од самиот лик; детаљот и преку амблем, предмет или особина, нераскинливо поврзана со појавувањето на ликот и индиректно-преку дејствувањето на ликот.

Разликата меѓу портретот и ликот е квантитативна и квалитативна. Квантитетот на портретот е пропорционален на неговиот квалитет-по однос на ликот. Портретот има поголема „зафатнина“, чиј ефект е забележителен подоцна, по завршеното читање. Портретот за разлика од ликот е отсутна категорија од наративниот дискурс. Ликот пак е континуирано присутен, но неговите белези се разоткриваат чекор по чекор. Во даден момент од раскажувањето ликот се претставува само делумно. Портретот ги сублимира сите аспекти на ликот: ликот како дејствувач (=актант, според терминологијата на Греимас); сите признаци на ликот што по различен начин ги стекнува во процесот на сопственото разоткривање (таканаречените атрибути, според вокабуларот на Проп); особините што ликот ги „носи“ со себе од пред почетокот на својот книжевен живот. „Резултатите“ за ликот што портретот ги има како адут се „објавуваат“ на крајот, а за сметка на тоа се одликуваат со комплетност. Имено:

пример за метафорично користење на метонимиите: секоја од тие подробности прима симболичка вредност“ (курз.Л.К.).

Рене Велек и Остин Ворен разликуваат „статичко“ и „динамичко“ (=развојно) карактеризирање на лик: „Развојното е подобро за долг роман-да речеме Војна и мир-како што е малку подобно за драма, чие раскажувачко време е омеѓено (...) Плоснатото карактеризирање (кое обично совпаѓа со статичкото) прикажува една единствена црта, забележана како главна или општествено најочигледна (...) Облото (=заоблено) карактеризирање како динамичко, бара простор и нагласување; очигледно, тоа може да се употреби за карактерите чие значење е средишно по однос на точката на гледање или занимање, па обично се здружува со „плоснатата“ обработка на ликовите во позадина – „хорот“. Според Велек и Ворен, „(...) најпрост облик на карактеризирање е именувањето. Секој ‘назив’ е некакво оживување, анимирање, поединчување“. Според овие теоретичари, она што Тодоров го нарекува портретизација со лично име е, всушност, „економично карактеризирање“. Амблемот на Цветан Тодоров, Ворен и Велек го нарекуваат „(...) некој маниризам, гест или изрека која (...) се повторува секогаш кога карактерот повторно ќе се појави, играјќи улога на негов амблематски пратеник“ (курз.Л.К.).

Види: Аристотел: За поетиката, Македонска книга, Култура, Наша книга, Комунист, Мисла, Скопје, 1979 год., 1450a, 1450b, 1450a; потоа, Цветан Тодоров: Лик, во Освалд Дикро и Цветан Тодоров: Енциклопедиски речник на науките за јазикот 2, Детска радост, Скопје, 1994 год., Превод од француски и напомени: проф. д-р Атанас Вангелов, стр. 92 и 93, и: Rene Velek i Ostin Voren: Teorija književnosti, Nolit, Beograd, 1965 god, str.250 и 251.

постојаната присутност на ликот нуди нецелосност во впечатокот за него. Отсутноста на портретот од нарацијата ја дава заокружена сликата за ликот. Ситуацијата е парадоксална: отсутноста продуцира целосност, комплетност на впечатокот; континуираната присутност-негова делумност. Разликата се неутрализира по исчитувањето на текстот: парцијалните впечатоци се „влеваат“ во целината-портрет.

2. Опис и портрет

Прашањето за заемниот однос меѓу описот и портретот во постоечката критичка литература не е проследено со нужно внимание. Она што може да се уважи како релевантно за една кохерентна и систематска теорија на опис е тврдењето на Рене Велек и Остин Ворен за средината како метафоричко-метонимиска идентификација со ликот и ставот на Сава Пенчиќ за портретирањето со помош на амбиентот. (Velek / Voren, 1965 :39). Македонската литературна критика располага со оскудни податоци кои главно ја засегнуваат само функционалноста на описот по однос на ликот, не и обратната релација-лик во функција на опис. Конечниот резултат од таквиот третман е во прилог на секундарноста на описот, наспроти приматот на чисто наративните елементи (Блаже Конески, Димитар Митрев, Миодраг Друговац). (Ивановиќ, 1977: 68,83) Речиси никој, па дури ни врвните литературни специјалисти од редот на Ролан Барт и Жерар Женет не само што не се произнесуваат по однос на релацијата лик, односно портрет во функција на опис, туку односот опис-лик ретко некој и го аргументира, при сè што заложба на сите е-анализата да ја илустрира интеграцијата на сите составки во наративното писмо.

Описот и портретот се комплементарни (=заемно функционални: опис во функција на лик, односно портрет и лик, односно портрет во функција на опис). Нашата анализа на описното рамниште ја наметна потребата од уточнување на овој однос, иако ликот, односно портретот не е категорија само на описното писмо. Заемен сооднос со ликот, односно портретот остварува единствено ЧО (=слика), и стожерниот и оној со *éclatée* природа, од проста причина што токму тој е најсуверена (па и „најсамоуверена“) дескриптивна единица.

Задолжителната и легитимна заемна (=двонасочна) функционалност на ЧО (=слика)⁴ и ликот, односно портретот е диктат на нарацијата. Таа високо го вреднува ликот, односно портретот како арбитар меѓу описот и расказот. Нејзиното семантичко настојување во таа смисла ја имплицира адаптивбилноста на ликот, односно портретот, за овој да се сроди (=сообрази) подеднакво и со наративното и со описното рамниште. „Влезот“ во описниот дискурс му го овозможува токму ЧО (=слика), така што тука, ликот, односно портретот се „одомаќинува“ до тој степен што потоа директно (=непосредно) партиципира во дескриптивната микроструктура. Семантичката делотворност од стожерните

⁴ ЧО (=слика) претставува елементарен и „вистински“ тип на опис, зашто е речиси лишен од наративните белези во себе. Види поопширно во: Луси Караниколова: „Описот во прозата“, авторско издание, Скопје, 2011 година.

ЧО (=слики) и ликот, односно портретот, т.е. портретистичките фрагменти, сублимирана во смислата артикулирана од нејзините полови е-еднаков. Тоа веќе значи дека и портретот е фактор кој придонесува за „изедначување“ на силите меѓу описот и расказот.

Само добрата проза (=„квалитетна“ нарација) е податна за реализирање на комплементарноста меѓу описот и ликот, односно портретот. Она заради што критичарско-теоретичарската литература не го вреднува овој исклучителен аспект на романсиерската проза, или пак го зафрла во некоја „слепа точка“ е повеќе последица на маргинализираноста на описот, отколку на неговата инсигнификантност. Во издржана нарација, релацијата опис-портрет е по дефиниција двонасочна. Еднонасочноста од типот-опис во функција на лик, односно портрет, претставува алармантен показател на аномалија, која, кога е описниот дискурс во прашање најчесто е имплициран во „бестежинската состојба“ на ЧО (=слики), односно нарацијата во целост. Во таков случај, описот не поседува интензивна асоцијативна моќ, или пак покажува ниско ниво на антропоморфност, нешто кое не го нарушува механизмот на функционирање на описното рамниште, освен што тоа ќе остане покус за „повратниот“ однос-лик, односно портрет во функција на опис, кој го посакува и по кој ќе остане да копнее.

Анализата на описното рамниште по однос на релацијата опис-лик, односно портрет наметна неопходност таа непосредно (=директно) да се реализира преку ЧО (=слики) и ликот, односно портретот на само еден протагонист. Како наративен жанр, природата на романот дозволува егзистенција и портретирање на повеќе ликови. Меѓутоа, благодарение на „скриениот“ адут на наративното писмо-да фаворизира еден лик, токму тој, „најдејствителниот“, ја воспоставува непосредната релација со ЧО (=слики). За сметка на тоа, ликовите, односно портретите на „помалку дејствителните“ (=„секундарни“) протагонисти, односот со ЧО (=слики) го реализираат посредно. И повторно, нарацијата е таа која ги одредува условите и околностите во кои ќе се конституира таквиот однос, затоа што постојат и наративни пасажи, односно ЧО (=слики) кои воспоставуваат непосреден однос со некој од „секундарните“ протагонисти, а посреден со „главниот“.^{5*}

Легитимниот комплементарен однос меѓу описот, поточно ЧО (=слика) и ликот, односно портретот може да биде и таков што два или повеќе ликови, односно нивните портрети едновремено и рамноправно ја остваруваат релацијата

⁵ Односот опис-лик, односно портрет во романот НП од ИЦ се остварува по таков начин што ликот, односно портретот на Францка е непосредно комплементарен со 30 слики од вкупно 35, а ликот, односно портретот на Лојзе со 4. Онаму каде што релацијата ЧО (=слика)-лик, односно портрет на Францка е непосредна, таа по однос на ликот, односно портретот на Лојзе е посредна (освен со една, слика 33, кога се осознава дека судбината на мајката се мултиплицира и во судбината на ќерката Францка). Тоа е така, затоа што како што се кажа (и покажа), ликот, односно портретот на мајката доживува трансформација (и транспонација) во ликот, односно портретот на синот, односно портретот на пругорнинците. По таков начин се доаѓа и до „оправдување“ на заглавието на текстот, но и на семантичкото тежнеење на нарацијата, експлицитно изразена во посветата на Иван Цанкар-да ѝ подигне споменик на својата мајка.

со описот. Тоа се случува во романескната проза чија нарација допушта „претопување” на најчесто два или повеќе ликови во еден. Може да се случи и еден колективен лик, односно портрет да биде во непосреден однос со ЧО (=слики). Наједноставна, па и „најблагодарна”, ако може така да ја наречеме варијанта на оваа релација е таа кога текстот без дилема го нуди „главниот” протагонист како единствен во заситувањето на непосредната заемна зависност со ЧО (=слики).

Зависен од нарацијата, реализиран низ описното рамниште и „претопен” во смислата на дескриптивната микроструктура, односот-опис : лик, односно портрет како комплементарен има придонес не само во процесот на „оправдување” на заглавието туку и значаен удел во легитимирањето на еманципацијата на описот по однос на расказот. Тој е ексклузивитет на функционалната теорија на описот.

3. Портретирање преку дескрипција

Портретистичката постапка во романот НП од ИЦ има свои автентични особености. Станува збор за портретирање на два лика-Францка и Лојзе, по таков начин што портретот на Францка се заокружува во првиот дел од романот (првите четири поглавја), а ликот на Лојзе се гради во вториот дел, иако портретистичките фрагменти за него се имплицирани уште во процесот на оформување на портретот на Францка. По ист начин, иако како лик егзистира паралелно со ликот на Лојзе во последните четири поглавја, атрибутите на Францка се содржани, поточно се удвојуваат преку ликот на Лојзе, за кон крајот на романот да се мултиплицираат во сите пругорнинци, на оние со кои делат иста судбина (за овие последниве не може да се зборува како за заокружени поединечни портрети, туку за своевиден колективен портрет, кој обезбедил приказ преку портретот на Францка, односно оној на Лојзе). На портретот на Францка му се случува транспонација во портретот на Лојзе и сите пругорнинци, поточно портретот на Францка е матицата од која тие ќе се изродат. Ваквата морфологија на портретот во романот НП од ИЦ не ќе имаше никаква смисла доколку не беше поврзана со имплицитното означено на ЧО (=слики), стожерни или *éclatée*. Од вкупно 35 ЧО (=слики), портретот на Францка остварува непосредна заемна функционалност (=компатибилност) со 30 слики, а портретот на Лојзе е непосредно компатибилен со 4 слики. Непосредната компатибилност со ЧО (=слики) на портретот на Францка значи посредна компатибилност на портретот на Лојзе со истите тие слики и обратно. Единствено со стожерната слика 33, портретот на Францка не е „придружен” од портретот на Лојзе (оваа слика значи удвојување на судбината на Францка во судбината на ќерката Францка). Сето ова дава за право ликот, односно портретот на мајката на Францка да се третира како претставник на Лојзе и сите пругорнинци, најмногу заради најбројните портретистички фрагменти по однос на нејзиниот лик, но и затоа што портретистичките фрагменти за ликот на Лојзе не даваат ништо што веќе не е содржано во портретот на Францка. Во секој случај, Иван Цанкар ја остварил целта- ѝ подигнал споменик на неговата мајка!

Портретот на Францка

Портретот на Францка се гради континуирано-од детството и младоста, сè до остарувањето и смртта на пругорнината. Овие „податоци“ ги извлековме за Францка, а врз основа на анализата на описното рамниште, поточно т.н. ЧО (=слики), како најрелевантен тип опис.

Директното портретирање:

Нараторот за Францка: Дробно, малечко, чувствително девојче кое ќе порасне во витка и нежна девојка, тогаш кога ќе стане слугинка. Таа се сообразува со ропскиот живот. Многу болни чувства заради изгубените и неостварени копнежи ќе ја следат постојано. Нежната девојка-слугинка со „господско лице“ е среќна само кога ќе стане мајка. Животот на пругорнината ѝ ја одзема некогашната убавина, затоа што слугинката станала робинка. Безброј понижувања заради семејството и синот Лојзе се нејзината судбина. Изгледот на остарената Францка е последица на тешкиот живот на слугинка од пругорнината (стр.: 12, 13, 13, 16, 16, 17, 19, 26, 30, 42, 42, 43, 46, 47, 49, 50, 55, 69, 70, 77, 98, 112, 120, 135, 136, 147, 168, 170, 171).^{6*}

Друг лик за Францка: „улаво“ и „будалесто“ моме-според *луѓето од колата* по која трча Францка (стр.16); за *непознатиот господин од Лешевје* Францка е девојка со нежно лице, но груби раце (стр.31) и „(...) момето беше будалесто, мошне нечисто и парталаво“ (стр.42) според *Тоне*, идниот маж на Францка, таа е исплашена, сосема поинаква од другите девојки, со доверливи очи и без надменост во однесувањето; тој ќе ја регистрира болката кај Францка при доселувањето на пругорнината; Тоне ќе ја навредува и обвинува Францка, префрлајќи ѝ ја сопствената вина заради економското пропаѓање (стр.52, стр.52, стр.69); за мајка ѝ таа е „несмасница“ (стр.56);

Детал

Портретистичкиот детал-рака/раце се сретнува во 12 фрагменти. Овој детал, преку легитимниот начин на функционирање (=метонимиска реификација) претставува израз и едновременно последица на ропскиот живот на Францка. Вниманието кон деталот-рака/раце е насочено дури и тогаш кога Францка се наоѓа на смртниот одар (стр.: 29, 31, 38, 38, 41, 42, 47, 94, 95, 147, 150, 171).

Портретистичкиот детал-очи станува функционален во оние наративни пасажии што ја искажуваат или макотрпната работа на Францка (заради што ѝ заслабнале очите), или пак кога во своите копнежи и размислувања таа е загледана некаде. Деталот-очи има извонреден придонес за портретирањето на

⁶ Бројот во загради го означува бројот на страницата каде што се сретнува информацијата за портретистичките белези на ликот на Францка, односно Лојзе, а од изданието: Иван Цанкар: „На пругорнината“, „Македонска книга“, „Мисла“, Наша книга“, Скопје, 1983.

ликот на Францка. (стр.: 112, 135, 135, 136, 147, 155, 170)

Инди­ректното портретирање (=портретирање преку нарација) за портретот на Францка придонесува со дури 69 фрагменти. Природата на овој начин на портретирање, а по однос на заемната функционалност на ликот, односно портретот со ЧО (слики) и СП покажува дека најчесто, тој го повторува и проширува она што како готова информација го даваат можностите на директното портретирање. Тоа не значи дека инди­ректното портретирање никогаш не дава нови информации по однос на ликот, ниту пак дека „повторувањето” нема воопшто квалитативна делотворност. За ликот, односно портретот на Францка, портретирањето преку нарација дава нови и ги дополнува податоците од директното портретирање, така што се карактеризира: контемплативноста, нагласената чувствителност, побожноста, интровертноста, копнежливоста, кротката природа, скромноста, исполнетоста со љубов, потребата да биде сакана, покорното поведе­ние-соодветно на животната судбина, работливоста, благородноста, човечноста, воздржаноста, трпеливоста, погазената гордост заради сиромаштијата, пожртвуваноста како мајка и жена, големината на мајката-Францка, стравот од самотијата и секако, најмногу од сè-трагичната судбина на слуга-роб (стр.: 7, 8, 8, 8 и 9, 9, 10, 10, 13, 14, 15, 17, 17, 18, 18, 22, 22 и 23, 24 и 25, 29, 35, 35, 35, 36, 37, 40, 44, 45, 47, 47, 47, 48, 49, 52, 52, 54, 54, 55, 56, 66, 67, 74, 75, 76, 76, 76, 77, 77, 77, 80, 81, 87, 89, 94, 94, 95, 97, 98, 99, 111 и 112, 112, 113, 116, 135, 139, 139, 140, 147, 170, 171).

Портретот на Лојзе е имплициран во портретот на Францка, по таков начин што, оној на Францка се удвојува преку оној на Лојзе, за да се мултиплицира преку пругорнинците. Веќе беше речено дека портретот на Лојзе не подразбира атрибути што не се застапени во портретот на Францка. Сепак, портретот на Лојзе е изграден по следниов начин:

Директно портретирање:

- *Наратор за лик-7* фрагменти;
- *Друг лик за ликот-6* фрагменти;
- *Лик за себе-6* фрагменти.

Инди­ректно портретирање:

- *Портретирање преку нарација-21* фрагмент.

Во романот се наидува и на портретистички фрагменти што се однесуваат на двата лика едновремено.

Портретистички фрагменти за Францка и Лојзе:

Директно портретирање:

- *Наратор за двата лика-3* фрагмента;

Инди­ректно портретирање

- *Портретирање преку нарација за двата лика-2* фрагмента.

4. Коментар

Нарацијата во романот НП од ИЦ е омнисцентна. Беспрекорното раскажување (=нарација во широка смисла) става на показ симетрична подвоеност на романот во два дела. Првите четири поглавја, од вкупно осум се приказ на судбината на мајката Францка во детството и младоста, а другите четири се однесуваат на тажната приказна на семејството Михови од пругорнината на сиромасите, по таков начин што акцентот е ставен на претставување на судбината на Лојзе. На средината од романот се случува поистоветување на двата лика. Не станува збор за претопување на ликот, односно портретот на Лојзе во ликот, односно портретот на Францка, туку паралелно третирање на трагичните судбини на мајката и синот во вториот дел од романот. Тогаш се случува и трансформацијата на атрибутите од портретот на Францка во портретот на Лојзе, за портретот на мајката да продолжи да постои во готова, завршена форма и имплициран во портретот на синот. По таков начин, романот НП од ИЦ добива еден протагонист, односно портрет.

Овој портрет (образуван по пат на трансформација на одделните портретистички фрагменти за ликовите на Францка и Лојзе, поточно повторување на судбината на мајката преку судбината на синот) добива широки димензии, така што атрибутите, предадени преку можностите на директното и индиректното портретирање за ликот на Францка се мултиплицираат во ликот на Лојзе, односно на сите пругорнини.

Романот „На пругорнината“ од Иван Цанкар, одамна, во стручната и научна литература е апсолвиран како класика. Но, сепак, и натаму нуди провакации за нов и поинаков третман, особено кога е во прашање ликот, односно портретот на мајката Францка. Зашто, тоа секој еден подобро упатен во јужнославистиката го знае – таа, Францка е Цанкаревата мајка и овој роман е книжевен споменик на неговата мајка. Но, Францка е и синоним за мајка воопшто, зашто во неа се огледува и препознава секоја мајка...

Користена литература

1. Аристотел: (1979). „За поетиката“. „Култура“, „Наша книга“, „Комунист“, Скопје
2. Auerbah, E: (1968). „Mimesis“. “Nolit”, Beograd
3. Bal, M: (1989). „Opisi (Za jednu teoriju narativnog opisa)“ во „Uvod u naratologii“. Izbor, redakciju prijevoda, uvodni tekst I bibliografiju sacinio Zlatko Kramaric, Izdavacki centar Revija, Osijek
4. Барт, Р: (1996). „Увод во структуралната анализа на раскажувањето“ во „Теорија на прозата“ (избор на текстовите, превод и предговор, проф. д-р Атанас Вангелов). „Детска радост“, Скопје
5. Barthes, R: (1984). „L’effet de réel“ во „Le bruissement de la langue“. Paris, aux Editions du Seuil;
6. Bahtin, M: (1989). „O romanu.“, “Nolit”, Beograd
7. Beker, M: (1991). „Semiotika knjizevnosti“. Zavod za znanost o knjizevnosti, Zagreb

8. Velek, Rene i Voren, Ostin: (1965). „Teorija književnosti“, „Nolit“, Beograd;
9. Дикро, Освалд и Тодоров, Цветан: (1994). „Енциклопедиски речник на науките за јазикот 2“. Превод од француски и напомени: проф. д-р Атанас Вангелов, „Детска радост“, Скопје
10. Ивановиќ, Р: (1997). „Современиот роман“. „Македонска книга“, Скопје
11. Караниколова, Л: (2011). „Описот во прозата“. Авторско издание, Скопје
12. Recnik knjizevних termina. (1985). „Nolit“, Beograd